
**ART AS A FACTOR IN THE PREVENTION OF AGGRESSION IN SCHOOL –
THEORITICAL AND PRACTICAL ASPECTS**

Penka Marcheva

St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Turnovo –College of Education, Pleven

penka.marcheva@uni-vt.bg

Abstract: This paper addresses the problem of preventing aggression in school through artistic means. It was written with a focus on the idea of offering theoretical and practical assistance to students in pedagogical disciplines, teachers and other professionals in the educational field. The paper discusses the issue in various aspects.

The first aspect presents the functions of art and the socio-environmental model as a possible framework for the prevention and overcoming of negative behaviors. The choice of this model is dictated by a consideration related to the possibilities for realization of artistic activity at several levels - individual, interpersonal, educational and social. In this way, a broader spectrum of pedagogical interaction is developed, aimed at responding to the use of "hate speech".

With regard to the teacher's role in pedagogical activities related to counteracting aggression in school, emphasis is placed on communication. It is essential to focus on the creative process rather than the product, which makes the use of any type of assessment unacceptable.

Practical activities that help the teacher are presented through different types of art. They focus on both prevention and response to aggression and negative behaviors in school environment. The activities under consideration are based on musical, visual and theatrical art.

The content of this paper is aimed at those who are interested in topics related to art's possibilities in reacting and preventing aggression and negative behaviors in educational institutions. An approach based on the active participation of pedagogical specialists and students in artistic activities, which has been tested in a real school environment, is presented.

Keywords: preventing aggression, art, school, negative behaviors.

**ИЗКУСТВОТО КАТО ФАКТОР В ПРЕВЕНЦИЯ НА АГРЕСИЯТА В УЧИЛИЩЕ –
ТЕОРЕТИЧНИ И ПРАКТИЧЕСКИ АСПЕКТИ****Пенка Марчева**ВТУ „Св.Св. Кирил и Методий“, Педагогически колеж – Плевен, penka.marcheva@uni-vt.bg

Резюме: В доклада е разгледан проблема за превенция на агресията в училище чрез средства на художествената дейност. Създаден е с фокус върху идеята да се предложи теоретична и практическа помощ на студенти от педагогическите специалности, на учители и други професионалисти в образователната сфера. Основните акценти публикацията разглеждат проблема в различни аспекти.

В първия аспект са представени функциите на изкуството и социално-екологичния модел като възможна рамка за превенция и отработване на негативни прояви на поведение. Изборът на този модел е продиктуван от съображение, свързано с възможности за реализация на художествена дейност на няколко нива – индивидуално, междуличностно, училищно и социално. По този начин се разгръща по-широк спектър на педагогическо взаимодействие, насочено към реакция срещу използването на „езика на омразата“.

По отношение на ролята на учителя в художественопедагогическата дейност, свързана с противодействие на агресията в училище, е поставен акцент върху общуването. От съществено значение в него е фокусиране върху творческия процес, а не върху продукта, което прави използването на всякакъв вид оценка неприемливо.

Практически дейности, които са в помощ на учителя, са представени чрез различни видове изкуство. Те са насочени към както към превенция, така и към реакция на агресия и негативни модели на поведение в училищна среда. Разгледаните дейности са изградени на основата на музикално, изобразително и театрално изкуство.

Съдържанието на доклада е насочено, към тези, които се интересуват от тематиката, свързана с възможностите на изкуството за реакция и превенция на агресията и негативните модели на поведение в

образователните институции. Представен е подход, основан върху активното участие на педагогически специалисти и ученици в художествената дейност, които е изпробван в реална училищна среда.

Ключови думи: превенция на агресията, изкуство, училище, негативни модели на поведение

1. УВОД

Фокус на настоящата публикация е проблем, които се превръща в основен за много български деца и младежи – агресията в училище, на улицата, навсякъде около нас. Каква е ролята на семейството, на училището, на учителите са въпроси, които нажежават социалното пространство. До каква степен педагогическите специалисти са подготвени за справяне с този лавинообразно нарастващ проблем? Според Р. Пенкова „динамичното развитие на обществото налага развитие на учителската професия, модернизация на съвременните образователни системи, постигане на ефективност в образователния процес както и в подготовката и обучението на бъдещите педагогически специалисти. Потребностите на обществото увеличават очакванията от учителя, което налага промяна в характера и качеството на подготовка и квалификация“. (Пенкова, Р., 2019) Целта на представената публикация е фокусирана върху идеята да се предложи практическа помощ на студенти от педагогическите специалности, на учители и други професионалисти в педагогическата сфера. Съдържанието му е насочено, към тези, които се интересуват от тематиката, свързана с възможностите на изкуството за реакция и превенция на агресията и негативните модели на поведение в образователните институции. Представен е подход, основан върху активното участие на педагогически специалисти и ученици в художествена дейност, насочена към превенция и реакция срещу „езика на омразата“.

2. ФУНКЦИИ НА ИЗКУСТВОТО И СОЦИАЛНО-ЕКОЛОГИЧНИЯ МОДЕЛ - ВЪЗМОЖНА РАМКА ЗА ПРЕВЕНЦИЯ И ОТРАБОТВАНЕ НА НЕГАТИВНИ МОДЕЛИ НА ПОВЕДЕНИЕ Възможностите на изкуството като средство срещу езика на омразата могат да бъдат използвани с деца и ученици от различни възрастови групи. За да бъде резултатна такава дейност е важно да се има предвид две съществени съображения:

- Профила, както на подрастващите, които са жертви, така и на тези, които използват езика на омразата, пораждащ агресия.
- Функциите на изкуството, на чиято основа може да бъде осъществено педагогическо взаимодействие с цел превенция и отработване на агресивно поведение у учениците.

По отношение на първото съображение практиката показва, че по-често стават жертви на насилие деца, които:

- „са изолирани и непопулярни в класа;
- са по-страхливи, депресирани и имат ниска самооценка;
- имат предимно защитно поведение;
- имат малко приятели в класа.“ (Станкова, Попова, 2013)

Профилът на жертвите-агресори сред подрастващи, са такива, при които:

- физическата агресивност се съчетава със слаб емоционален и поведенчески самоконтрол;
- връстниците им ги възприемат като непредсказуеми;
- те всяват смут и хаос в обкръжението си;
- не особено кооперативни и дружелюбни деца. (Станкова, Попова, 2013)

В съвременната педагогическа литература по проблема, като възможност за противодействие на агресията в училище са определени изкуството и спорта. Известно е, че часовете в училище свързани с изкуство, често се пренебрегват. Отдавна се наблюдава практиката, свързана с наваксване на учебен материал, точно в това учебно време. Използването на изкуството не само по посока на отработване на агресивно поведение при учениците, но преди всичко като превенция срещу езика на омразата, е практика, която отдавна е доказала своята ефективност. За да бъде оптимална тази дейност е необходимо да се приеме модел, върху чиято основа ще бъде изградена. Пример за това е социално – екологичният модел¹³. (По Станкова, Попова, 2013) Той е избран и утвърден като рамка на превенция на училищното насилие, агресията и други негативни прояви в редица училища в Европа.

Моделът притежава четири нива за разбиране на насилието. „Целта е приложение на стратегии на различните нива за спиране на насилието, преди то да е започнало. Насилието се разглежда като усложнение и резултат от комбинацията на множество фактори, които влияят върху поведението. Моделът

¹³ Далберг, Круг, 2002

се отнася към това **как индивидите се свързват с хората около тях и как функционират в обкръжението.**” (Станкова, Попова, 2013)

С цел превенция на негативни поведенчески реакции, ролята на изкуството е от значение на всяко едно от нивата на социално-екологичния модел.

На индивидуално ниво възможностите на художествената дейност могат да бъдат използвани за развитие на самоконтрол и умения за разпознаване и изразяване на собствени емоции.

На междуличностно ниво общуването с изкуство може да подпомогне развитието на способност да се усеща и реагира на емоциите на другите по подходящ начин, да се проявява разбиране, когато личността се включва в социална комуникация.

Използването на средствата на изкуството **на училищно ниво**, чрез включване на учениците в групови занимания и ателиета, способства създаване на спокоен, съзидателен микроклимат, допринасящ за формиране и развитие на положителни поведенчески модели и изграждане на ценностна система, **за стимулиране на емоционалната и социалната подкрепа на децата.**

По - широкия контекст, свързан с излизане в извънучилищно пространство, касае взаимодействието на училищната общност със семейството, с представители на други образователни институции и неправителствени организации, които биха могли да бъдат привлечени към каузата „Изкуството срещу езика на омразата”.

Използването на изкуството като средство за превенция и справяне с агресията и на трите нива (индивидуално, междуличностно и училищно) се основава на неговите функции. В следващата таблица в синтезиран вид е представена тяхната същност, на чиято основа се изграждат възможности за работа в тази насока:

Функция на изкуството ¹⁴	Същност
Преобразуваща	Включване на личността в ценностно ориентирана дейност, развиваща нейните качества, отношения, нагласи.
Компенсаторна	Успокояване и намаляване на психично напрежение чрез възприемане на произведения на изкуството. Компенсиране на монотонността на ежедневието.
Комуникативна	Разглеждане на изкуството като форма за общуване.
Познавателна	Определяне на изкуството като средство за съхранение на културата.
Информационна	Използване на изкуството като специфичен начин за запознаване с обществен и индивидуален опит.
Възпитателна	Приложение на художествените произведения като възможност за съпреживяване на чужди емоции, за обогатяване на собствен опит с историческото познание на човечеството. По този начин по-бързо и по-трайно се въздейства върху нагласите и ценностните реакции по отношение на типологични житейски обстоятелства.
Внушаваща	Въздействие му върху мислите, чувствата и нагласите на личността чрез художествени средства .
Естетическа	Формиране на естетически критерии и изграждане на ценностната ориентация на личността, на отношение и потребност за включване в творческа дейност.
Хедонистична	Пораждане на наслада и положителни емоции от общуване с изкуство.

Табл. 1. Функции на изкуството

От представените в таблицата функции на изкуството на основата на същността на художествената дейност, може да се направи извода, че тяхното реализиране се осъществява комплексно. Приоритетът на една или друга се определя от целта на използването на средствата на изкуството. От казаното до момента произтича

¹⁴ Боров, Ю., Естетика, http://www.logic-books.info/sites/default/files/borev_yu.b._estetika._uchebnik.pdf

и въпросът, свързан с конкретните аспекти, чрез които изкуството може да бъде използвано като средство срещу „езика на омразата“.

3.АСПЕКТИ НА ПЕДАГОГИЧЕСКА ДЕЙНОСТ ЗА ПРЕВЕНЦИЯ И ОТРАБОТВАНЕНА ПРОЯВИ НА АГРЕСИЯ ЧРЕЗ СРЕДСТВА НА ИЗКУСТВОТО

Възможностите на изкуството за превенция и отработване на агресивни прояви могат да бъдат използвани в следните аспекти:

1. по отношение на самооценката;
2. по отношение на изразяване и регулация на емоциите.
3. по отношение на социализацията на подрастващите;

По отношение на **първия аспект - самооценката** - е необходимо да се подчертае, че агресивни ученици, както и такива, които са склонни към виктимизиране (превръщане в жертви), имат ниска самооценка. (По Станкова, Попова, 2015) От тук следва, че в условията на художествена дейност, възрастните, които се грижат за дете с проблеми в поведението, както учители, така и родители, е важно да му помогнат да си изгради положителна и адекватна самооценка. Това може да се случи, ако ученикът има реални постижения в настоящето и чувства одобрение на околните - родители, учители, връстници. Без да е пресилено може да се каже, че художествената дейност създава почти безгранични възможности в тази посока. Според Benjamin Zander – диригент на Бостънския филхармоничен оркестър и преподавател по музика, „ако детето не се страхува, че ще сбърка, то може да постигне виртуозни успехи във всяка област“.¹⁵ Общуването с изкуство, както чрез възприемане, така и чрез реална творческа дейност, изключват изцяло оценката „вярно-невярно“, което от своя страна игнорира страха от грешки и създава реални възможности за формиране на положителна самооценка. Обективността в този тип дейност се постига на основата на качествата на самия творчески процес като последователност, целеустременост, оригиналност и т.н., а не чрез акцент върху продукта от него. Например при изпълнение на песен оценката и самооценката при работа с деца и ученици с отклонения в поведението се съсредоточават върху желанието, мотивацията, интереса, а не върху точното интониране, вярното метроритмично пресъздаване. Идеята е чрез художествената творба да се предостави възможност за себеизразяване, а не да се демонстрира ниво на развитие на общи и специфични способности. Казано до момента е основание да се подчертае, че изграждането на обективна, положителна самооценка е в тясна връзка със себеизразяването. Колкото повече възможности получава ученика за себеизразяване чрез изкуство, без да се страхува, че ще сгреша, толкова по-положителна и обективна е неговата самооценка.

По посока на втория аспект - регулация на емоциите, работата с агресивни и виктимизирани деца е от ключово значение, защото е свързана с изразяване на собствени емоции (положителни и негативни), разчитане на тези на околните, преработване на вътрешни конфликти, контрол над емоционалните прояви. Причинно-следствената връзка между самооценката и емоционалните способности се изразява в наблюдението, че когато се елиминира страхът от грешки, за детето отпада едно от големите ограничения на себеизразяването и то може да се наслаждава, както на самия творчески процес, така и на резултатите от него. Когато говори за творческото мислене, Sir Ken Robinson също обръща внимание на това как страхът от грешки спъва творческия процес и блокира потенциала на детето. Според него децата в предучилищна възраст не се страхуват да грешат, но повечето образователни системи по света постепенно изграждат този страх. Именно той пречи на детето да изследва света с желание и удоволствие.¹⁶ Възможностите на художествена дейност са важна алтернатива за проява и развитие на творческите способности на учениците. Нейна съществена характеристика е акцентът върху процеса на създаване, а не върху творческия продукт, което изключва позицията „вярно – грешно“. Това от своя страна я превръща в територия, в която ученикът е „застрахован от грешки“ и притежава достъпни средства за изява.

Саморегулацията на поведението и емоциите е трудно постижимо не само за деца, но и за възрастни. Възможности да се осъществи е важно да се търсят чрез възпитание в семейството, в училището, в спонтанното общуване с околните. Ролята на родителите и учителите за установяване на границите за собственото поведение е от първостепенно значение. Регулацията на емоциите и поведението е свързана с

¹⁵ Benjamin Zander on TED talks – https://www.ted.com/speakers/benjamin_zander (посетен на 29.08.2019)

¹⁶ Sir Ken Robinson on TED talks https://www.ted.com/talks/ken_robinson_says_schools_kill_creativity?language=bg (посетен на 29.08.2017)

нивото на вътрешно напрежение, с външни фактори от заобикалящата среда и със способността на детето да влияе върху вътрешните си състояния. „Една от първичните прояви на вътрешно напрежение е насилието, разрушаващото поведение. За да бъде ограничено обаче, не е достатъчно възрастният да постави правилата и да каже на детето: „Не удрай!“ , „Не блъскай!“ , „Не чупи!“ или „Не обиждай!“ . Необходимо е на детето да се даде алтернативно изразно средство...” (Станкова, 2013) Най-достъпната алтернатива е художествената дейност с възможностите, които предоставя за себеизразяване, за разчитане на емоциите на околните, за саморегулация.

Третият аспект, свързан с възможностите на изкуството, при работа с деца и ученици с отклонения в поведението и проявяващи агресия, **е насочен към социализацията им.** Този аспект е поставен върху основата на общуване и свързване с околните, постигане на чувство за принадлежност към определена група в условията на художествена дейност. Чрез нея учениците могат да развият не само своите художествени и емоционални способности, но и да потърсят съмишленици и приятели, да се научат да живеят с хора, извън своето близко обкръжение. Разглеждането на изкуството като достъпен начин за емоционална експресия е надежден инструмент, чрез който е възможно да се преодолеят бариери, свързани с вербална комуникация, по деликатен начин да се проникне до преживяванията и потребностите на учениците, да се потърсят допълнителни възможности за отработване на негативни емоции . Връзката между самооценката, регулацията на емоциите, социализацията и творческата дейност е съществен фактор в превенцията и отработването на прояви, свързани с използване на „езика на омразата”. Положителната и адекватна самооценка, развитие на уменията за саморегулация, социализацията са съществени условия за детето да общува спокойно и уверено с връстници. Това от своя страна означава, че тези аспекти са в основата на педагогическото взаимодействие, като превантивна мярка срещу превръщането на детето в агресор или в жертва на насилие. Творческата дейност обединява учениците около някакъв общ интерес и предоставя нова среда и нови средства за общуване.

4. РОЛЯТА НА УЧИТЕЛЯ В ХУДОЖЕСТВЕНО-ПЕДАГОГИЧЕСКАТА ДЕЙНОСТ КАТО ФОРМА ЗА ПРЕВЕНЦИЯ И ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА АГРЕСИЯТА В УЧИЛИЩЕ

В условията на педагогическа дейност, насочена към отработване и превенция на агресивни прояви , учителят е необходимо да има предвид, че ученикът се опитва да изрази някакво свое вътрешно състояние, но не винаги има необходимите социално приемливи средства, за да го направи. От това произтича, че педагогът може да разбере детето и да го научи на начини да изразява себе си.

Един от съществените моменти в този процес е ролята на оценката. За разлика от обучителния процес, в този, свързан с превенция и отработване на прояви на „езика на омразата” чрез средства на изкуството, **всяка оценка е неприемлива,** дори при заявено желание от страна на ученика. Възможно е да попита дали самият ученик харесва произведението/изпълнението си и да се фокусира върху отговора. Може да го разшири като зададе допълнителни въпроси, свързани с идеята, която е изразена, смята ли, че това е постигнато, че другите ученици ще могат да разберат посланието му. В краен случай учителят може да сподели какво изпитва като наблюдава произведението, но е важно да се въздържа от даването на положителна или отрицателна оценка. Всяка оценка има потенциала да ограничи следващата творба или изява на ученика, като я насочи в определена посока (зададена от оценката на учителя). „Единствената посока и инструкция, която педагогът би трябвало да се стреми да даде, е към самостоятелно изразяване на детето в рамките на поставената задача, а понякога и извън нея, защото тогава се получават по-интересни резултати.” (Пачолова, 2013)

В педагогическата литература са формулирани няколко общи правила и инструкции, свързани с използване на изкуството като превенция и възможности за отработване на прояви на агресивно поведение, както и поведение на ученици, които са жертви на насилие. Тези правила са следните:

1. Няма оценки.
2. Всяко произведение/изпълнение е уникално и значимо.
3. Всеки решава как да изпълни задачата, без да пречи на останалите.
4. Никой няма право да се намесва в чуждата работа, освен ако не бъде поканен или не получи позволение.
5. Никой не може да коментира без позволение на автора.
6. Никой не е длъжен да показва произведението си.
7. Всеки работи на определеното си място с материалите/инструментите, предназначени за него/нея.
8. Всеки почиства работното си място, след като е приключил. (Пачолова, 2013)

Когато ученикът е ангажиран с някаква форма на художествена дейност, той придобива възможности да контролира ситуацията – например да избере материали, както и кога да започне и кога да завърши

творбата. В условията на творчески процес пред него се откриват възможности да взема решения дали да запази за себе си или да покаже произведението си, дали да го унищожи, дали да представи изпълнението си. По този начин се развива чувство на отговорност, предвидимост и самоконтрол. Тези възможности, предоставени от художествената дейност, изграждат усещане за автономност, компетентност и самочувствие у детето. Пред учителя, който не е арттерапевт, ако разбира се не притежава допълнителна подготовка в тази насока, на преден план е поставена педагогическата подкрепа. От него се очаква да работи върху потенциала, а не по посока на страданието. Вниманието му се насочва към силните страни на ученика, а не към неговите дефицити.

5. ИЗКУСТВОТО СРЕЩУ ЕЗИКА НА ОМРАЗТА – ПРАКТИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ В ПОМОЩ НА УЧИТЕЛЯ

Целта на тази част от доклада е да се представят практически техники, основаващи се на различни видове изкуство, за превенция и реакция на агресия и негативни модели на поведение в училищна среда. Разгледани се дейности, които са изградени на основата на **музикално, изобразително и театрално изкуство.**

Тема: Вълшебството на думите (музика)

Цел: Да се развиват уменията за комуникация на учениците. Да се работи върху подобряване на микроклимата в класа.

Описание на дейността:

Учениците се движат в класната стая на фона на спокойна музикална творба. По сигнал на учителя всеки ученик се обръща към най-близко стоящия и му казва нещо с доброжелателен тон – констатация, свързана с училищния живот, с успешно участие в съвместна инициатива, с лични преживявания, които би искал да сподели, с някакъв комплимент към съученик и т.н. .

Необходими материали:

- Звуковъзпроизвеждащо средство
- Музикални произведения:
 - ✓ Чайковски – Април из „Годишните времена”
 - ✓ Кр. Милетков – „Песен на вълните”
 - ✓ К. Илиев – „Славейчето в розовия храст” и др.

Тема: Rap - ритъм с имена¹⁷(музика)

Цел: Консолидиране на групата чрез включване на ученици, склонни към използване на „езика на омразата”.

Описание на дейността:

Вариант I:

Участниците са разположени в кръг (прави или седнали) с лица един към друг. Един след друг по кръга всеки казва малкото си име. След това водещият установява четириременен ритъм: два пъти пляскане с ръце, щракане с лява ръка и щракане с дясна ръка (пляс - пляс - щрак - щрак). Цялата група поема този ритъм. Когато се получи синхрон в групата, водещият включва следващото условие в играта. Ритъмът се запазва, но при щракане с лявата ръка той съобщава своето име, а при щракане с дясна ръка извиква по име ученика, който стои от дясната му страна. Посоченият трябва да направи същото - при щракане с лява ръка да си каже името, а когато щракане с дясна ръка, да съобщи името на съученика си, който е от дясната му страна. Така действието се предава последователно по кръга, като четириременният ритъм се запазва. След като премине по целия кръг, това действие може да се предава напосоки между ученици, които не стоят един до друг. Темпото се усилва постепенно.

Забележка: Ако цялата група не може да щрака с пръсти, е възможно да се променят правилата. Например: леко потупване на ляво или дясно коляно.

Вариант II:

Групата стои (седи) в кръг. Водещият започва да пляска с ръце в ритъм, избран от него. Другите се присъединяват към него със същия ритъм, докато започнат всички да плясат. Водещият извиква по име

¹⁷Ризов, И. и др. (2008) Интерактивни модели за развитие на личностни и социални умения в начална училищна възраст, Методическо ръководство, Варна, с.32.

някой ученик от групата, който сменя ритъма. Останалите трябва да го последват. Играта продължава, докато се изредят всички участници в групата за смяна на ритъма.

Необходими материали: не се изискват

Тема: *Убежище*¹⁸ (*изобразително изкуство*)

Цел: Да се предоставят възможности за развитие на уменията за общуване и саморегулация на ученика.

Описание на дейността:

Инструкцията към ученика е да направи рисунка на спокойно място, което действа утешаващо или релаксиращо за него. Той сам решава какво е това място, къде се намира и кога би искал да попадне там. След това се тренира да се оттегля мислено на него всеки път, когато почувства, че е напрегнат. В началото гледа рисунката и я описва. След това описанието се прави по спомен. (По Пачолова, 2013)

След няколко такива „тренировки“ травмираното, импулсивното или агресивното дете може да се научи да намира мислено това място всеки път, когато се почувства силно афектирано или угнетено, и така само да търси вариант за саморегулация.

Необходими материали : листове хартия в среден и голям, цветни моливи, бои, четки

За агресивните ученици, които в повечето случаи са хиперактивни, се предлага хартия в среден размер, моливи, т.е. изобразителни средства, които предполагат организация и структуриране на дейността, необходимост от фина сензорно-моторна координация, контрол над изпълнението на действията в съответната задача.¹⁹

Обратно при “емоционално затормозени” деца, с изявена тревожност, са приложими материали, предполагащи широки свободни движения, включващи повече части на тялото, а не само пръстите и китките. На тях могат да се предложат бои, големи четки, по-големи листи хартия, прикрепени на стена... .

Тема: *Острови*

Цел: Да се развиват уменията за себеизразяване и разчитане на емоции и отношения в група.

Описание на дейността:

Учениците се разделят на групи от 3 до 5. На всяка група се дава голям лист картон. Най-напред всеки ученик рисува острова на мечтите си. След като приключи, децата се инструктират да свържат островите, като ги посетят помежду си. Всеки ученик трябва да поиска позволение, преди да акостира на чуждия остров. Заедно с учителя, останалите членове от групата анализират, както отделните острови, така и взаимоотношенията между участниците. (По Пачолова, 2013)

Необходими материали:

големи картони за рисуване, цветни моливи, бои или други изобразителни средства по желание.

Тема: *Да изиграем страха на групата (театрална дейност)*

Цел: Изграждане на умения за саморегулация на учениците. Създаване на възможности за отработване на страхове

Описание на дейността:

Стъпка 1: Всеки участник рисува върху лист нещо или някого, от когото се страхува. Всички страхове се поставят в кутия. Всеки участник е необходимо да изтегли по една рисунка и да пресъздаде с движение, мимика и жест, страха от рисунката. Останалите се опитват да разпознаят страха и предлагат решение за неговото преодоляване.

Възможни въпроси при обсъждане:

1. Какво почувства когато изтегли този лист?
2. Ти изпитвал ли си/ изпитваш ли такъв страх?
3. Как реагираш, когато се изправиш срещу него?
4. Ако си се справил – как го постигна?

Стъпка 2: Всеки взима лист със изображение на страх, който изпитва или е изпитвал. Учителят предлага възможности за „освобождение“:

-листове да се изхвърлят в коша;

- да се накъсат или нарежат;

- да се изгорят;

- да се приберат у дома. (По Несторова-Герчева, Г., С. Илиева, 2017, с.39-41)

Необходими материали: листове и изобразителни материали – цветни моливи, флумастри и др. .

¹⁸ Каунсил, 2012

¹⁹ Уфимцева, Л. (2005) Артпедагогика – лекарство от стреса, <https://zdd.1sept.ru/article.php?ID=200602306>

ЛИТЕРАТУРА

- Несторова-Герчева, Г., С. Илиева, Приложна педагогическа психология / интелигентните емоции и чувства, 2017, Университетско издателство ВСУ „Черноризец Храбър, Варна.
- Пачолова, Я.(2013) *Себеизразяване чрез творчество и спорт, Обучение на педагогическите специалисти за превенция на училищното насилие, агресията и други негативни прояви (наричник за учители), Министерство на образованието и науката Проект № BG051PO001-3.1.03-0001 „Квалификация на педагогическите специалисти“*, С. 2013, с.143-153
- Пенкова, Р. (2019) *Педагогическата анимация и професионалната роля на педагогическия специалист като организатор на свободното време, Сб. с доклади от научно-практическа конференция "Актуални политики и практики в образованието", ВТУ "Св. св. Кирил и Методий", ISBN 978-619-91255-1-9, с. 76-81*
- Станкова, М., Ю.Попова, (2013) *Модел за обучение на педагогическите специалисти за превенция на училищното насилие, агресията и други негативни прояви в училище, Обучение на педагогическите специалисти за превенция на училищното насилие, агресията и други негативни прояви (наричник за учители), С. , с. 6-11*
- Станкова, М., (2013) *Управление на емоциите. Справяне със страховете. Стратегии на самозащита и самосъхранение, Обучение на педагогическите специалисти за превенция на училищното насилие, агресията и други негативни прояви (наричник за учители), С., с. 128-133*